

PRIKAZI I OSVRTI

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu historiju

Broj 53
Godina XXVII
Maj, 2022.
[str. 325-328]

© Monos 2022

PRIKAZI I OSVRTI

Mirko Pejanović, Državnost Bosne i Hercegovine u XX. i XXI. stoljeću: studije, članci, intervjui

IKD "University Press" – Izdanja Magistrat, Sarajevo, 2021. (325 str.)

Knjiga pod naslovom "Državnost Bosne i Hercegovine u XX. i XXI. stoljeću: studije, članci, intervjui", autora akademika prof. dr. Mirka Pejanovića rezultat je višegodišnjih analiza društveno-političkih događanja u državi Bosni i Hercegovini, počev od XX. stoljeća, pa do današnjih dana. Knjiga je podijeljena u devet međusobno povezanih poglavlja, uz uvodni pristup, zaključna stajališta, te priloge. Svako od poglavlja sadrži više naučno-istraživačkih studija, hronološki sistematiziranih prema tematskoj pripadnosti.

Naučno-istraživačke studije, koje čine strukturu knjige, nastajale su u dužem razdoblju, u okviru serioznih naučnih istraživanja. Također, teorijsko-empirijski aspekti i sinteze provedenih naučnih istraživanja prezentirani su na više međunarodnih i domaćih naučnih konferencija, skupova i okruglih stolova, na kojima je autor aktivno učestvovao.

Prvo poglavlje knjige s naslovom "Ideja ZAVNOBIH-a u vremenu Drugog svjetskog rata" sadrži studije posvećene ZAVNOBIH-u, te ustavno-političkom razvoju državnosti Bosne i Hercegovine od 1945. do 1990. godine. Budući da je u Drugom svjetskom ratu Bosna i Hercegovina bila okupirana od nacističkih i kvislinških snaga, najveći dio njene teritorije bio je pod upravom fašističke kvislinške tvorevine, tzv. Nezavisne države Hrvatske (NDH). NDH je bila produžena ruka nacističke okupacije Europe i Balkana. Povijesne su silnice u Drugom svjetskom ratu dovele do stvaranja širokog antifašističkog narodno-oslobodilačkog pokreta u Bosni i Hercegovini, čija je oružana komponenta bila Narodnooslobodilačka vojska. Do druge polovice 1943. godine uspostavljena je mreža mjesnih, općinskih, sreskih i okružnih narodnooslobodilačkih odbora na cijelom njenom prostoru. Ta mreža je postala osnova za pripremu i održavanje Prvog zasjedanja ZAVNO-BiH-a, 25. novembra 1943. godine u Mrkonjić Gradu. Od te prijelomne tačke, počinje novo doba u povijesti Bosne i Hercegovine. Sa odlukama ZAVNOBiH-a obnovljena je državnost

Bosne i Hercegovine, utemeljena u srednjem vijeku i počeo je njen državno-pravni razvitak. Urađene istraživačke studije o Prvom, Drugom i Trećem zasjedanju ZAVNOBiH-a, što su održani 1943, 1944. i 1945. godine su rasvijetlile sve glavne aspekte oblikovanja ideje ZAVNOBiH-a i političko-pravne uspostave državnih institucija federalne Bosne i Hercegovine.

Drugo poglavlje s naslovom "Politička pluralizacija bosanskohercegovačkog društva 1990. godine", autor je posvetio elaboraciji osnovnih obilježja i karakteristika razvoja političkog pluralizma u Bosni i Hercegovini od 1989-2003. godine, s općom konstatacijom da je pluralizacija provedena mirno. To je vrijeme kada se formiraju političke stranke i održavaju prvi višestranački parlamentarni izbori. Usljed jakog utjecaja i dominacije etničkog principa, u Bosni i Hercegovini se 1990. godine formiraju etničke ili narodne (nacionalne) stranke, s tim da se u takvoj strukturi pozicioniraju i građanske (multietničke) stranke. Prvi višestranački parlamentarni izbori provedeni su u novembru 1990. godine. Apsolutnu pobjedu ostvarile su tri etničke stranke: SDA, HDZ i SDS sa 84% osvojenih zastupničkih mjesta u Skupštini Bosne i Hercegovine. Opozicione stranke su sa 16% poslanika bile marginalizirane. Gotovo u svim izbornim ciklusima, od početka pluralizacije, pa do danas, pobjedu na izborima su ostvarivale etničke političke stranke. One su, počev od izborne kampanje 1990. godine, uzurpirale monopol u promociji nacionalnih interesa, vodeći se idejom navodne zaštite nacionalnih interesa "svojih" naroda.

"Disolucija Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i referendum građana za suvereni i nezavisni državno-pravni status Bosne i Hercegovine", naslov je trećeg poglavlja knjige. Sadržinu ovog poglavlja čini naučno-istraživačka studija o referendumu građana Bosne i Hercegovine, 1992. godine, kao izrazu demokratske volje građana za suvereni i nezavisni državno-pravni status

Bosne i Hercegovine u povijesnom vremenu disolucije SFRJ. Već tokom prve godine aktivnosti i odlučivanja pluralne Skupštine Bosne i Hercegovine, kao najvažnije pitanje, javilo se pitanje političke budućnosti Bosne i Hercegovine. Dvije pobjedničke stranke HDZ, SDA i pet opozicionih stranaka, zastupale su koncept suverenog i nezavisnog državno-pravnog statusa Bosne i Hercegovine unutar zajednice slobodnih europskih naroda i država. SDS i Srpski pokret obnove su osporavali tu ideju. Kao jedna od vladajućih stranaka, SDS je negirala povijesni razvoj državnosti Bosne i Hercegovine i bila je na konceptu uspostavljanja tzv. Velike Srbije na prostoru Bosne i Hercegovine. Njen cilj je bio negacija dostignutog nivoa razvoja državnosti Bosne i Hercegovine, destrukcija njene državne strukture i etnička podjela. Građani su se na referendumu za suvereni i nezavisni razvoj države Bosne i Hercegovine, održanom 29. februara i 1. marta 1992. godine, natpolovičnom većinom (64%) demokratski, svojom voljom opredijelili da se Bosna i Hercegovina u budućnosti razvija kao nezavisna i suverena država. Uslijedilo je međunarodno priznanje Bosne i Hercegovine, ali i agresija oružanih formacija bivše JNA, uz potporu četničkih postrojbi SDS-a.

Četvrto poglavlje nosi naslov "Odbrana integriteta i istorijskog bića Bosne i Hercegovine u vremenu rata: 1992-1995. godine". Analizirani su opsada i značaj odbrane Sarajeva kao glavnog grada Republike Bosne i Hercegovine. Poseban je naglasak stavljen na važnost Platforme za djelovanje Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine u ratnim uslovima za koncepciju otpora i odbrane Bosne i Hercegovine (1992-1995), a čiji je jedan od autora akademik Pejanović. Tokom agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu građanske i patriotske snage su organizirale odbranu teritorijalnog integriteta i suvereniteta države Bosne i Hercegovine, a temeljni nosioci odbrane bili su multietničko ratno Pred-

sjedništvo Republike Bosne i Hercegovine i Armija Republike Bosne i Hercegovine.

U petom poglavlju knjige s naslovom "Dejtonski mirovni sporazum 1995. godine i izgradnja mira u Bosni i Hercegovini", razrađivani su aspekti i otvorena pitanja Dejtonskog mirovnog sporazuma. Naime, Mirovni sporazum je predstavljao preokret u povijesnoj opstojnosti Bosne i Hercegovine, te osnovu za daljnji razvoj državnosti u XX. i XXI. stoljeću u njezinim povijesnim granicama. Uz podršku međunarodne zajednice, u čemu je bilo presudno liderstvo Sjedinjenih Američkih Država, postignut je Dejtonski mirovni sporazum, u novembru 1995. godine. Ovim sporazumom je zaustavljena agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu. Također, zaokružena je osnova internacionalizacije bosanskog pitanja, akceptiranog prevashodno, kao pitanje izgradnje mira i institucija države Bosne i Hercegovine. To podrazumijeva ostvarivanje generacijskog projekta integracije države Bosne i Hercegovine u euroatlantske institucije: Vijeće Europe, Europsku uniju i NATO savez. Po tome se ishodišna tačka internacionalizacije bosanskog pitanja javlja u povijesnom kretanju do postizanja članstva države u Europskoj uniji i NATO savezu.

Upravo u šestom poglavlju, koje nosi naslov "Politički razvoj države Bosne i Hercegovine u postdejtonskom periodu", akademik Pejanović je ponudio naučno-istraživačke studije, posvećene društveno-povijesnom kontekstu opstojnosti i razvoja države. Poseban osvrt je na pretpostavkama provođenja ustavnih reformi u procesu integracije Bosne i Hercegovine u Europsku uniju. Ključni proces euroatlantskih integracija u vremenu nakon 1995. godine označava sadržaj političkog razvoja i strukturnih reformi bosanskohercegovačkog društva. Na ovoj osnovi je, u knjizi, budućnost države Bosne i Hercegovine konceptualno postavljena kao ishodište u činu prijema u članstvo Europske unije.

Sedmo poglavlje nosi naslov "Budućnost države Bosne i Hercegovine u istorijskom procesu integracije u Evropsku uniju". Dvije studije u okviru ovog poglavlja u središtu naučno-istraživačke pozornosti imaju utjecaje geopolitičkih promjena u Europi i svijetu početkom XXI stoljeća na poziciju Bosne i Hercegovine. Glavno istraživačko pitanje je priprema i provođenje neophodnih reformi kao preduvjeta integracije Bosne i Hercegovine u Europsku uniju. Izvođenje reformi, koje treba dovesti do pune implementacije europske pravne stečevine, podrazumijeva i reformu postojećeg dejtonskog ustava. Jedna od pretpostavki za ubrzanje integracije je sadržana u podizanju demokratskog kapaciteta odlučivanja o reformama u državnom parlamentu Bosne i Hercegovine. Osnova za jačanje demokratskog kapaciteta Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine sadržana je u primjeni demokratskog principa na kome se uspostavlja i funkcionira parlamentarna demokratija. Radi se o uspostavljanju parlamentarne većine, nakon provedenih demokratskih izbora. Sa širokom koalicijom za europsku Bosnu i Hercegovinu podigao bi se demokratski kapacitet Parlamentarne skupštine. Na taj bi način ojačalo povjerenje građana u njenu moć. Preko toga bi se osvojio i novi iskorak u demokratskoj konsolidaciji države u procesu integracije u Europsku uniju i NATO.

U osmom poglavlju s naslovom "Razvoj lokalne samouprave u Bosni i Hercegovini tokom XX. i XXI. stoljeća", razmatraju se pitanja položaja lokalne samouprave u ustavnom ustrojstvu Bosne i Hercegovine, te uprave u gradu Sarajevu, u XXI. stoljeću. Izuzetno značajna naučno-istraživačka studija u okviru ovog dijela je studija o promjenama etničke strukture općina u Bosni i Hercegovini prema Popisu stanovništva 2013. godine. U toj studiji akademik Pejanović naglašava da je, prema Popisu stanovništva 2013. godine, Bosna i Hercegovina izgubila rasprostranjenost bošnjačkog, srpskog i hrvatskog

stanovništva na cijelom prostoru države i to u 91 općini, kako je bilo do Popisa stanovništva 1991. godine. U ratnim i poratnim godinama, zapravo od 1992. do 2013. godine, stanovništvo se na etničkoj osnovi grupiralo na tri područja Bosne i Hercegovine na kojima većinski živi jedan od naroda. To je područje entiteta Republika Srpska gdje živi 81,5% srpsko stanovništvo i entiteta Federacija Bosne i Hercegovine gdje živi 70% bošnjačko i 22% hrvatsko stanovništvo. Hrvatsko stanovništvo većinski živi na području tri kantona: Zapadno-hercegovački, Posavski i Kanton 10 (Livanjski kanton).

“Socijalna i politička zbilja u Bosni i Hercegovini na početku XXI. stoljeća analizirana u intervjuiima za medije”, naslov je devetog poglavlja. Tu je akademik Pejanović priložio ukupno četiri intervjua koje je dao domaćim i inozemnim printanim i elektronskim medijima. Ovi intervjui pokazatelji su njegovog permanentnog angažmana u potpunom i istinitom, putem medija realiziranom, informiranju javnosti i naučne zajednice o važnim pitanjima i problemima bosanskohercegovačkog društva, a posebno onim pitanjima vezanim za državnost Bosne i Hercegovine u XX. i XXI. stoljeću.

U zaključnim stajalištima, akademik Pejanović je predstavio sintezu svih saznanja i spoznaja iz tih objavljenih naučno-istraživačkih studija. Osnovu zaključnih stajališta čini zagovaranje što skorijeg pristupanja Bosne i Hercegovine Europskoj uniji. Ubrzanje integracije pretpostavlja i promjenu odnosa institucija Europske unije prema osposobljavanju i jačanju organa države Bosne i Hercegovine putem ustavne reforme, da uspješno preuzmu europsku pravnu stečevinu i ugrade je u svoje zakonodavstvo. Bosna i Hercegovina kao članica Europske unije treba postati demokratska, pravna, ekonomski prosperitetna i samoodrživa država sa razvojem u miru, jednako kao i sve druge europske države.

Ubrzanje njene integracije u euroatlantske institucije otkloniće opasnosti od novih negativnih i retrogradnih geopolitičkih utjecaja na Bosnu i Hercegovinu, koji se javljaju od 2010. godine, a koji su danas sve otvoreniji i jači. Akademik Pejanović, stoga, naglašava da Bosni i Hercegovini u interesu izgradnje mira i stabilizacije ekonomskog i političkog razvoja, iz geopolitičkih razloga, pripada poseban i ubrzan put prijema u članstvo Europske unije. Ratne i poratne strukture vlasti na etničkoj osnovi Bosna i Hercegovina može zamijeniti samo u procesu ubrzanje integracije u Europsku uniju i izgradnje europske pravne države.

Razvoj države Bosne i Hercegovine u prve dvije decenije XXI. stoljeća, prema akademiku Pejanoviću, uslovljen je dinamikom odvijanja procesa njene integracije u Europsku uniju. Dok izvanjske silnice u vidu novog pristupa institucija Europske unije djeluju pozitivno, unutarnje bosanskohercegovačke demokratske snage nemaju valjan demokratski kapacitet za izvođenje reformi. Dostatan demokratski kapacitet nemaju zbog toga što je politički pluralizam atomiziran, razjedinjen i, u velikoj mjeri, zasnovan na etničkoj osnovi artikulacije političkih interesa. Stranke etablirane na etničkoj osnovi ne posjeduju moć izgradnje političkog konsenzusa o suštinskim pitanjima razvoja države Bosne i Hercegovine.

Na koncu, treba naglasiti da je akademik Pejanoviću javnosti i akademskoj zajednici ponudio još jednu u nizu značajnih i važnih knjiga, kojima se može spoznati kontinuitet i kontekst izgradnje državnosti Bosne i Hercegovine u savremeno doba. Stoga, knjiga treba postati i nezaobilazna literatura na svim visokoškolskim ustanovama, na kolegijima u okviru kojih se izučava i politički sistem Bosne i Hercegovine.

Doc. dr. Ermin Kuka